

'Türklerin Gözüyle Araplar'

Sempozyum Değerlendirmesi

Rıfat Atay*

Esra Çiftçi**

1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in Suriye topraklarını Osmanlı Devleti'ne dâhil etmesiyle beraber Osmanlı dönemi başlayan Türk-Arap ilişkileri yirminci yüzyıla kadar karşılıklı güven zemininde sorunsuz bir şekilde devam etmiştir. Ancak yirminci yüzyılın başında patlak veren I. Dünya Savaşı'yla beraber bu coğrafyada başta İngiltere olmak üzere batılı devletlerin çıkarlarının çakışması, yüzyıllardır huzur içerisinde yaşayan Türkleri ve Arapları ortak geçmişlerine rağmen birbirlerine düşman olan yabancı iki toplum haline getirmiştir. Kaba bir dönemselleştirmeye giderek yüz yıldır bu minval üzere seyrettiğini söyleyebileceğimiz Türk-Arap ilişkilerinde bu duruma rağmen, bugün belli kırılmalar görülmektedir. Bu meyanda her iki milletin birbirlerine olan tarihi bağlılığı ve ortak geçmişi, söz konusu ayrılıkçı politikanın fark edilmesinde dikkat çekici olmuş, bu durumun farkına varan devletler ve sivil toplum kuruluşları Türk-Arap ilişkilerinin geçmişini ve geleceğini sorgulayan karşılıklı pek çok faaliyet içerisine girmişlerdir.

İşte bu faaliyetlerin en önemlilerinden birisi de 12-13 Kasım 2009 tarihinde Türkiye'den Avrasya Yazarlar Birliği ve Suriye'den Arap Yazarlar Birliği'nin işbirliğiyle Suriye'nin Lazkiye şehrinde gerçekleştirilen 'Türklerin Gözüyle Araplar' sempozyumudur. Valilikler ve sivil girişimin tam desteğiyle Türk-Arap ilişkilerinin masaya yatırıldığı bu sempozyumun ikinci ayağı ise 'Arapların Gözüyle Türkler' başlığı altında 13-14 Şubat 2010 tarihinde Şanlıurfa'da gerçekleştirilmiştir.

Aynı kültür ve coğrafyayı paylaşan iki komşu millet olarak Türklerin ve Arapların birbirlerine yönelttikleri temelsiz suçlamaları ve suni tavır alışları bertaraf eden bir buluşma niteliğinde olduğunu söyleyebileceğimiz sempozyum, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kardeş iki toplum arasında ikame edilmeye çalışılan ayrılıkçı politikanın çözülmeye başladığının somut bir delili olmuştur. Türkleri ve Arapları birbirlerine karşı yabancılaştırırken aynı zamanda kendilerine karşı bir yabancılaşmayı da beraberinde getiren somut ve soyut tüm sınırları gidermek, her iki milleti birbirine bağlayan ortak değerleri vurgulamak ve gerek Türk toplumunda Araplar hakkında, gerek Arap toplumunda Türkler hakkında mevcut olumsuz imajı gidermeyi amaçlayan sempozyum, her iki milletin ortak değerlerinin ortaya koyulması yolunda önemli bir vazifeyi yerine getirmiştir. Nitekim açılış konuşmasında söz alan Suriye'nin Ankara Büyükelçisi Nidal Kabalan 'Osmanlı, bizim de tarihimizdir. Biz, Osmanlıyı hiçbir zaman işgalci bir güç olarak görmedik. Çünkü Osmanlı kimseye

* Yrd., Doç., Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, Osmanbey Yerleşkesi, Şanlıurfa, TR, rifatay@gmail.com

** Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Osmanbey Yerleşkesi, Şanlıurfa, TR, esracif@hotmail.com

ayrım yapmamıştır' diyerek bu durumu dile getirmiştir.

Belediye Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilen ve ilk günü üç, ikinci günü iki olmak üzere toplam beş oturumun gerçekleştirildiği sempozyuma başta Suriye olmak üzere Lübnan, Sudan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Filistin'den toplam 28 yazar, bilim adamı ve araştırmacı katıldı. Ayrıca Türkiye'den pek çok gazeteci-yazar ve akademisyen de sempozyumda hazır bulundu.

Konuşmacılar, Arap ülkelerindeki edebiyat, sinema, halk kültürü, tarih ve diğer alanlardaki "Türk imajı ve algısı"na dair tebliğler sundular. Sunulan tebliğlerde tarihi ve kültürel ilişkileri asırlara dayanan Türk ve Arap halklarının birbirlerine bakışlarının gayet dostane ve kardeşçe olduğu defaatle vurgulandı. Nitekim Türkçe'de yer alan Arapça kökenli kelimeler ve Arapça'da yer alan Türkçe kelimelerle birlikte hat, tezhip, gibi geleneksel sanatlarda, tiyatro, müzik, mizah gibi alanlarda ve geniş bir yelpaze içerisinde gelenek ve göreneklerde yer alan pek çok ortaklık örnekleriyle beraber bu tebliğlerde göz önüne serildi. Toplam on dokuz tebliğin sunulduğu sempozyumun tebliğ başlıklarından bazıları şu şekildedir: 'Ekmek-Tuz ve Türk Komşuluğu', 'Arap İmajında Türk Gelenek ve Görenekleri', 'Geçmişten Günümüze Türk Arap Yakınlaşmasının Stratejik ve Sosyal Yönlere Etkileri', 'Arap Okuyucularının Türk Romanı Algıları', 'Geleneksel Arap Sanatlarında Türk Hattatların Rolü', 'Çağdaş Türk Romanı Üzerine Değerlendirmeler', 'Araplar-Türkler 1908-1918 Ayrılık mı? Birlik mi?'

İki milletin ortak geçmişinin ve ortak kültürünün göz önüne serildiği tebliğlerin yanı sıra sempozyumun ikinci oturumunda söz alan Suriyeli gazeteci Hüsnü Mahalli, konuşmasında Türkler ve Araplar arasındaki soğukluğun temel nedeni olan Arapların Türkleri arkadan vurduğuna dair iddianın büyük bir tarihi yanlış olduğunu ve meselenin tarihi gerçekler göz ardı edilmeden ortaya koyulması gerektiğini ifade etti. Türkiye'de Arap olduğu için, Araplar arasında da Türkiye'de bulunduğu için belli önyargılarla karşılaştığını söyleyerek sözlerine başlayan Mahalli, konuşmasında, dört yüz iki yıl birlikte yaşayan Türkler ve Araplar arasında bu dört asır içerisinde tek bir etnik ayaklanmanın bile olmadığını ve bu yüzden Türkler ve Araplar arasında derinlemesine bir ayrılıktan bahsetmenin Batının empoze ettiği tavrı konuşmak demek olacağını dile getirdi. Mahalli, konuşmasına şu şekilde devam etti: Nitekim iki toplum arasında oluşturulmaya çalışılan bu düşmanca hava, bölgeyi ellerinde tutmak isteyen güçlerin oyunları ile alakalı bir durumdur. Yalnızca Türk tarihi değil Arap tarihi de doğru öğretilmediği için bihaber kaldığımız bu gerçeği İngiliz casus T.E. Lawrence'ın anılarına bakarak dahi öğrenmemiz mümkündür. Konuşmasının devamında Arapların Osmanlı'ya ayaklanmasına dair Lawrence'ın anılarına değinen Mahalli şu önemli bilgileri verdi:

Lawrence, çok uzun zaman boyunca Şerif Hüseyin'i Osmanlı'ya karşı ayaklandırmak için ikna etmeye çalışmış fakat muvaffak olamamıştır. Ayaklanma, ancak 6 Mayıs 1916 tarihinde Cemal Paşa'nın Suriyeli ve Lübnanlı Arapları katletmesi sonucunda vuku bulmuştur ve bu haliyle bile ayaklanma ordusunda 6000 gönüllü Yahudi yer almıştır.

Hüsnü Mahalli'nin konuşmasında dikkat çeken bir diğer husus da, bu tür buluşmaların gençlerle, üniversitelerde gerçekleştirilmesi gerektiğine dair sözleriydi. Bu toplantı keşke üniversitede olsaydı diyen Mahalli, bahsettiğimiz niyetlerin iradeye dönüşebilmesi için üniversitelerin karşılıklı işbirliği içerisinde olması gerektiğini ve

resmi makamların başlattığı bu girişimin ancak gençler tarafından devralındığı takdirde ilerleyebileceğini konuşmasının sonunda sözlerine ekledi.

İki ülke arasında uzun vadede geliştirilecek kültürel ve sosyal işbirliğinin çekirdeği durumunda olan sempozyumda tebliğlerin yanı sıra birbirini anlama yolunda ilk somut adımlar da atıldı. Sempozyumun ilk günü Harran Üniversitesi bünyesinde ilk dersini Arap Yazarlar Birliği başkanı Prof. Dr. Hüseyin Cuma'nın verdiği bir Arapça kursunun açılışı gerçekleştirildi.

Türkçe ve Arapça olarak sunumların yapıldığı sempozyumda tebliğler simültane tercümeyle dinleyicilere anında tercüme edildi. Ancak simültane tercüme hususunda tercümanların yetersiz olduğunu ve çoğu kez hem konuşmacıların hem de dinleyicilerin bu yüzden sıkıntı yaşadıklarını da kaydetmek gerekmektedir. Bu noktada üzüntü verici olan bir diğer husus da bir asrı bile bulmayan bu ayrılığın kardeş iki millet arasında ne kadar büyük bir yabancılaşmaya neden olduğudur. Asırlarca birbirini rahatlıkla anlamış bu iki milletin evlatlarının bugün, tercümanlar olmaksızın anlaşamayacak denli birbirlerinin dillerine yabancılaşmış olması manidar bir manzara olarak karşımıza çıkmıştır. Bu durumun en somut göstergelerinden biri de Arapların gözünde Türk edebiyatının Aziz Nesin ve Nazım Hikmet'ten ibaret görülmesidir. Nitekim, sempozyum süresince neredeyse tüm tebliğlerde Türk edebiyatı algısı yalnızca Aziz Nesin ve Nazım Hikmet üzerinden izah edilmiştir. Elbette, Aziz Nesin ve Nazım Hikmet de Türk edebiyatının önemli isimleridir, ancak Türk edebiyatının sadece bu isimler üzerinden tanınması ve yalnızca bu isimler gözetilerek açıklanması, onun bir bütün olarak tüm yönleriyle tanınmasına manidir. Bu nedenle daha kapsayıcı bir yaklaşım için diğer yazar ve düşünürler de göz önüne alınmalıdır.

Tebliğlerin sunulduğu oturumların sonunda Türk gözlemci ve katılımcılar için Mustafa Özcan, Ekrem Kızıtaş ve Hakan Albayrak'ın söz aldığı serbest değerlendirme oturumu gerçekleştirildi. İki gün boyunca sunulan tebliğlerin özeti mahiyetinde Türklerin ve Arapların tarihleriyle ve birbirleriyle anlaşmasının ne anlama geleceğinin vurgulandığı değerlendirme oturumunda ilk olarak Mustafa Özcan söz aldı. Türklerin ve Arapların aralarının bozulmasının bir bütün olarak bu coğrafyayı ve bu coğrafya üzerinde yaşayan herkesi etkilediğini söyleyen Mustafa Özcan şu değerlendirmelerde bulundu:

Osmanlı'nın yıkılmasıyla sadece Osmanlı-Arap ilişkileri kopmamıştır. Daha ötesinde Araplar ile Arapların da birbirleriyle ilişkileri kopmuş, birlik ortadan kalkmıştır. Öyle ki bugün Osmanlı bakiyesi topraklarda yirmi küsur Arap devleti kurulmuş olmasına rağmen Filistin sahipsiz kalmıştır. O yüzden bugün bu toplantıda ilk adımları atılan Türk-Arap ilişkilerinin tamiri aynı zamanda Arap-Arap ilişkilerinin de tamiri anlamına gelecektir.

Türkiye'nin çevresiyle ilişkilerinin düzelmesi Türkiye'nin kendi içerisinde normalleşmesi demektir. Nitekim komşularla ilişkilerimiz bir tercih değil, zaruretür ve bu suretle komşularıyla sağlıklı ilişkiler kuran Türkiye, tarihiyle, coğrafyasıyla ve diniyle barışarak, bugün içerisinde bulunduğu kimlik krizinden, bir diğer ifadeyle siyasi-sosyal şizofreniden kurtulacaktır.

Sezai Karakoç'un Dicle-Fırat Federasyonu'nu hatırlatarak sözlerine başlayan Hakan Albayrak da Fransa-Almanya beraberliğinin Avrupa Birliği'nin çekirdeğini oluşturması gibi Türkiye-Suriye birliği de Ortadoğu birliğinin çekirdeğini

oluşturmaktadır diyerek Türkiye-Suriye yakınlaşmasının Ortadoğu'nun birliği için lokomotif vazifesi göreceğini ifade etti. Bu durumu dikkat çekici ifadelerle beyan eden Albayrak sözlerine şu şekilde devam etti:

İşin doğrusu Türkiye-Suriye arasındaki sınır, Almanya- Fransa arasındaki sınır gibi de değildir. Türkiye-Suriye sınırını diye bahsettiğimiz şey Türkiye-Türkiye sınırından başkası değildir. Bu sınırlar bölge halkı tarafından değil, kardeş iki millet arasındaki sorunlar kıyamete kadar bitmesin diye emperyalist güçler tarafından çizilmiştir. Bu sorunlarla bir yüzyıl kaybettik, umarım bu uyanma ile sonraki yüzyılı rahatça kazanabiliriz.

Serbest değerlendirme oturumundan sonra Avrasya Yazarlar Birliği başkanı Dr. Yakup Deliömeroğlu ve Arap Yazarlar Birliği başkanı Prof. Hüseyin Cuma'nın yaptıkları kapanış konuşmaları, plaket töreni ve sonuç bildirgesinin okunmasının ardından sempozyum sona erdi. Sempozyum sonuç bildirgesinde Türk-Arap ilişkilerinin iyileştirilmesine ve kardeş iki milletin birbirlerini daha iyi tanımalarına yönelik her iki yazarlar birliği tarafından alınan kararlar yer aldı. Bu meyanda Araplar hakkında Türkçedeki olumsuz söz ve deyimlerin ve Türkler hakkında Arapçadaki olumsuz söz ve deyimlerin tespit edilmesi ve bunların düzeltilmesi için müşterek çalışmaların yapılması, iki milletin okul kitaplarında birbirlerine karşı olumsuz ifadelerin temizlenmesi için ortak komisyonlar kurulması yönünde alınan kararların tarihi bir hatanın yol açtığı olumsuzlukları bertaraf etme amacına yönelik ciddi adımlar olduğunu söylemek mümkündür. Bu tarihi hatanın düzeltilmesinin yanında önyargılardan arınmanın en etkin yöntemlerinden biri olarak karşılıklı ilişkilerin artırılması sempozyum sonunda kararlaştırılmış olup, bununla ilgili olarak da Türkiye ve Suriye başta olmak üzere Arap ülkelerindeki uluslararası edebi toplantılara karşılıklı olarak davetlerin yapılması, çağdaş şair ve yazarların eserlerinin karşılıklı olarak tercüme edilerek yayınlanması, Türk ve Arap edebiyatlarının önemli eserlerinin karşılıklı olarak ülke kütüphanelerine alınması için ilgili makamlar nezrinde girişimlerde bulunulması, halk kültürlerinin karşılıklı olarak tanıtılması hususlarında söz birliğine varılmıştır. Ayrıca Türk ve Arap edebiyatının önemli isimlerinin karşılıklı olarak tanıtılması yönünde toplantı ve yayın faaliyetlerinde bulunulmasına ve görsel ve sahne sanatlarının karşılıklı olarak sergilenmesine, konserler verilmesine ve bu konserlerden ilkinin 2010 Bahar Şenlikleri kapsamında "Türk Gecesi" adıyla Nisan ayında Suriye'nin Hama şehrinde yapılmasına karar verilmiştir.

Sempozyum süresince sunulan tebliğlerde de vurgulandığı gibi ortak bir geçmişi, ortak bir coğrafyayı ve ortak bir kültürü yüzyıllardır paylaşmış iki toplum olarak Türklerin ve Arapların bugün dikkat etmesi gereken mesele, son bir asırdır bu iki millet arasına giren önyargılar ve ithamlar değil, aksine bu önyargı ve ithamların perdelediği tarihi beraber yaşayama tecrübesidir. Bu gerçeklerin farkına varılması noktasından ele alındığında 'Arapların Gözüyle Türkler' sempozyumu bu yeni süreçte birlikte nasıl hareket edilebileceğine dair fikirlerin tartışmaya açıldığı bir sempozyum olmuştur. Bu vesileyle sempozyumun gerçekleştirilmesinde emeğe geçen herkese ve hususen Lazkiye ve Şanlıurfa valiliklerine teşekkür ederiz.